

Synpunkter från Källby mölla odlingsförening inför arbetet med ett förslag till en ny översiktsplan för Källbyområdet i sydvästra Lund

Sammanfattning

Utgångspunkten för arbetet med en ny översiktsplan för Källbyområdet i sydvästra Lund bör vara att den ska bidra till att globala, nationella och lokala mål för hållbar utveckling nås. I planen bör därför årummet kring Höje å och de angränsande grönytorna avsättas som en del av ett större område med tätortsnära natur, småskalig odling och friluftsliv eftersom det råder stor brist på sådana områden i stadens omedelbara närhet. Årummet kring Höje å och angränsande områden, inklusive Källby mölla, bör därför inte bebyggas eller styckas i mindre bitar om stadsutvecklingen ska vara hållbar. Det skulle tvärtom vara ett exempel på ohållbar stadsplanering. Däremot kan ytor som är hårdgjorda eller ren ruderatmark¹ bebyggas. Sådana ytor finns.

Utgångspunkter

En ny översiktsplan bör utformas med utgångspunkt inte bara i dagens syn på vad som är hållbar stadsutveckling utan även vad som krävs för att möta problem som får en ökad tyngd i framtiden. Det är inte bara en fråga om teknik och resvanor utan även om hur områdets resurser av lokalt högt värde bibehålls och utvecklas. Nedan utgår föreningen från mål och riktlinjer som är tillämpliga om förslaget till översiktsplan ska bidra till hållbar stadsutveckling. Viktigt är då:

1. att Lunds kommun genom sin planering lokalt bidrar till att möta viktiga globala och storregionala utmaningar som klimatanpassning, utarmad biologisk mångfald och andra stora miljöhot samt livsmedelsbrist.
2. att Lunds kommun bidrar till att de 16 svenska miljö kvalitetsmålen² uppnås. Det gäller främst *Begränsad klimatpåverkan*, *Levande sjöar och vattendrag*, *Myllrande våtmarker*, *Ett rikt odlingslandskap*, *God bebyggd miljö* och *Ett rikt växt- och djurliv*.
3. att Lunds kommun verkar i linje med de globala 2030-målen.
4. att kommunens mål vad gäller miljö- och stadsplanering kan nås (jämför bl.a. LundaEko II).

¹ Termen ruderatmark avser skräpmark eller mark som är starkt störd av mänsklig aktivitet, t.ex. rivningstomter eller mer eller mindre övergivna deponier.

² Se Miljömålsportalen, <http://www.miljomal.se/>.

Utvecklade synpunkter

Den centrala frågan är hur översiktsplanen för Källbyområdet kan utformas så att den är förenlig med de mål som är relevanta för hållbar stadsutveckling. Vi har dessutom valt att i problemställningen väga in inte bara vad som är motiverat för Källbyområdet utan betraktar det som en viktig del av det betydligt större området kring Höje å eftersom en exploatering av Källbyområdet och särskilt Källby mölla påverkar de angränsande områdena påtagligt.

1. Årummet bör bevaras för att fungera som översvämningsszon vid extremväder

Relevanta mål m.m.

Punkten är relevant för miljö kvalitetsmålen *Begränsad klimatpåverkan* och *Levande sjöar och vattendrag*.

Enligt Klimatanpassning i fysisk planering – Vägledning från länsstyrelserna bör kommunerna:

- Peka ut riskområden samt belys[a] riskerna med och konsekvenser av höga vattennivåer på grund av ökad nederbörd eller årstidsvariation för insjöar och vattendrag.
- Reservera ytor för att skapa vattenmagasinering uppströms i en ofta översvämningssdrabbad flod- eller åsträcka, genom att restaurera vattendrag och våtmarker som samlar in stora vattenmängder.

Motivering

Årummet kring Höje å är den lägst belägna delen av Lunds kommun. Stadens östra och centrala delar ligger på ytor som naturligt dränerar ner mot ån. Därför finns det ett stort behov av marker som kan översvämmas vid extremväder som en del av den krisberedskap kommunen bör bygga in i översiktsplanen. Då södra stambanan ligger som ett hinder för det vatten som rinner av öster därom behövs säkerhet på båda sidor om spåret.

Källbymölla ligger i det område som kan översvämmas ifall det blir extremt väder. Modellberäkningar av vattnets utbredning vid sådana tillfällen bör betraktas som lågt skattade/underskattade, eftersom mycket kraftiga tillfälliga stigningar kan ske på grund av händelser som är svåra att lägga in i beräkningsmodellerna. Exempelvis om delar av strandbrinken uppströms som

följd av förhöjda vattennivåer slits loss och flyter nedströms och fastnar och förhindrar vattenflödet. De beräkningar av vilka ytor som översvämmas i samband med ett hundraårsregn³ är lätt förvånande eftersom föreningens medlemmar har sett liknande nivåer i området utan att det har varit så kraftig nederbörd.

Slutsats

I översiktsplanen bör årummet kring Höje å med omgivningar, inklusive Källby mölla, avsättas som områden som kan översvämmas och därmed inte hårdgöras.

2. De biologiska värdena i årummet försvagas starkt om Källbymölla och liknande områden bebyggs.

Relevanta mål

Punkten är relevant för arbetet med att lokalt nå miljökvalitetsmålen *Levande sjöar och vattendrag*, *Myllrande våtmarker*, *Ett rikt odlingslandskap* och *Ett rikt växt- och djurliv*.

I stadens plattform för hållbar stadsutveckling sägs:

- Att utveckla ekosystemtjänster⁴ i den byggda miljön är ett villkor för att städer och tätorter ska bli hållbara, hälsosamma och resilienta⁵. Det innebär att naturens mångfald ger en god och hälsosam vardagsmiljö i staden.
- Staden har omvandlat de globala målen enligt agenda 2030 till egna strategier och i ett lokalt sammanhang, samt har en plan för fortsatt förändringsarbete.

I LundaEko II anges följande mål och delmål:

7. Skydda och utveckla kommunens natur och grönområden på ett sätt som främjar biologisk mångfald och ekosystemtjänster samt skapa en god tillgänglighet och förutsättningar för rekreation, friluftsliv och natur- och kulturupp-

³ PMet Ett klimatanpassat Lund, sidan 12.

⁴ Termförklaring: Ekosystemtjänster är sådana nyttigheter som naturen ger oss, allt från matproduktion till rening av förorenat vatten och luft.

⁵ Termförklaring: Att ett ekosystem har god resiliens innebär att det har god förmåga att motstå förändringar som orsakas av omgivningen, till exempel en temperaturhöjning som orsakas av klimatförändringar.

levelser.

7.1 Lunds kommun ska tillgodose alla kommuninvånarens behov av och rätt till gröna miljöer.

7.2 Lunds kommun ska skydda, sköta och utveckla ekosystemtjänster i tätortsmiljö och på landsbygden.

7.3 Lunds kommuns ska verka för att fler lämpliga naturområden ska få skydd i form av naturreservat, biotopskydd (se definition) eller motsvarande.

7.4 Lunds kommun ska skydda, bevara och utveckla grön infrastruktur och spridning av olika arter i syfte att stärka den biologiska mångfalden i stadsmiljö och på landsbygd. Lunds kommun ska motverka spridning av invasiva arter.

I de globala 2030-målen, mål 15 med delmål, sägs:

- Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.
 - 15.1 Till 2020 bevara, återställa och hållbart använda ekosystem på land och i sötvatten och deras ekosystemtjänster, särskilt skogar, våtmarker, berg och torra områden, i enlighet med de skyldigheter som anges i internationella överenskommelser.
 - 15.9 Senast 2020 integrera ekosystemens och den biologiska mångfaldens värden i nationella och lokala planerings- och utvecklingsprocesser, strategier för fattigdomsminskning samt räkenskaper.

Motivering

Kommunen betonar vikten av att bevara de biologiska värdena i årummet Höje å. Detta kommer att accentueras när verksamheten vid vattenreningsverket avvecklas och om det skapas ett lokalt "Vattenrike" där. Naturvärden kan bli höga, området är redan idag nationellt känt bland ornitologer som en övervintningslokal för bl.a. änder och doppingar. Biologiskt sett kommer området att kunna bli en enhet med de dammar och fuktiga betesmarker som ligger öster om stambanan.

Det är då viktigt att populationerna av djur och växter i årummet Höje ås olika delar har genetisk kontakt med varandra så att området och dess djur och växter utgör en ekologisk helhet. Området ska därför inte splittras i delar genom att hårdgjorda ytor läggs in som kilar. Om vattenreningsdammarna ska bli till våtmarker är kontakten med dammarna och hagmarksområdet uppströms stambanan viktigast. För att utbytet mellan dessa delområden av årummet ska fungera krävs att det finns ”spridningskorridorer” som förbinder dem och olika arter har olika krav på korridorerna. Det krävs både akvatiska och terrestra⁶ korridorer.

En flaskhals för kontakten mellan dessa områden särskilt när det gäller terrestra arter är järnvägen. För många arter minskar odlingslottsområdet Källby mölla barriären eftersom området genom sin mångfald bjuder bra livsmiljöer för dem. I området finns till exempel en goda stammar av vanlig groda, vanlig padda och mindre vattensalamander. Salamandern förökar sig i små dammar. Där förekommer även igelkottar. Iller har setts och kattuggla har häckat i närheten och jagar troligen smågnagare i området.

Hela området kring Höje å har generellt en stor potential för biologisk mångfald av vilda djur och växter. Med lämplig naturvårdsinriktad skötsel på fler ytor, exempelvis slätterängar, skulle den biologiska mångfalden längs Höje å kunna öka avsevärt.

Slutsats

Det finns flera mål vari vikten att bevara biologisk mångfald och tätortsnära natur betonas. Det är inte förenligt med dessa mål att bebygga ytor nära årummet Höje å. Det omfattar även Källby möllas odlingsområde. Den kommande översiktsplanen bör därmed utformas så att denna resurs bevaras och utvecklas så att det biologiska värdet ökar och Lund blir en klart attraktivare stad att bo i.

3. Bebyggs delar av årummet längs Höje å försämras det närnaturområde som ligger närmast centrum

Relevanta mål

Under miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* är följande preciseringar relevanta:

⁶ Facktermer för områden med vatten och på land.

- **Natur- och grönområden**

Det finns natur- och grönområden och grönstråk i närhet till bebyggelsen med god kvalitet och tillgänglighet.

- **Kulturvården i bebyggd miljö**

Det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, används och utvecklas.

Motivering

Skåningarna har den lägsta tillgången till allemansrättslig mark i Sverige. Det gäller särskilt på den sydvästkånska slätten. I förordet till Rapporten Markanvändning i Skåne, utgiven av region Skåne, sägs: "Det är brist på allemansrättslig mark i Skåne vilket ger skäl till att noga överväga ianspråktagande av naturmark." I det läget är även parkmark och odlings- och koloniområden viktiga. För lundaborna är därmed årummet kring Höje å och dess närmaste omgivningar en resurs av högt värde både som ett idag sammanhängande grönt stråk och ett uppskattat och varierande grönt rum i anslutning till staden med stadsnatur, park och odlingsområden.

Höje å och dess omgivningar tas upp i kommunens broschyr "Lunds 10 främsta naturupplevelser". De två övriga som tas upp och ligger ganska nära staden är Rinnebäcksravinen och Nöbbelövs mosse. Av de tre områdena är årummet kring Höje å i praktiken det enda närnatur- och strövområdet för boende i södra och centrala Lund. Källby mölla ingår i detta område eftersom många vandrar genom området under hela året.

Slutsats

Bebyggs årummet och dess omgivningar eller delar av det försämras ett närnaturområde som är viktigt för många lundabor. Detta är i direkt konflikt med kommunens ambitioner vad gäller tillgången på naturområden nära staden och miljö kvalitetsmålet *God bebyggd miljö* varför området i den kommande översiktsplanen inte bör avsättas som mark som kan bebyggas.

4. Hållbara städer ödelägger inte utmärkt odlingsjord utan satsar på närproduktion och stadsodling

Relevanta mål

Skyddet för goda odlingsjordar är svagt men trycket på att bevara dem ökar starkt då jordens befolkning ökar. Att säkerställa livsmedelsproduktionen ingår därför i den globala 2030-strategin, jämför med mål 15 ovan. Riksdagen antog nyligen en livsmedelsstrategi⁷ som bland annat innebär att Sveriges livsmedelsproduktion ska öka. Även om det inte är utsagt i strategin är det en naturlig konsekvens att bra odlingsmark bör undantas från exploatering.

Motivering

Globalt sett pågår en snabb förstöring av goda odlingsjordar. Det finns beräkningar om att ungefär 30 procent av jordens odlingsmarker är förstörda eller har fått sin funktion kraftigt nedsatt. Tillsammans med en stark global befolkningsökning kan problemet bli lika allvarligt som klimatförändringarna, båda är processer som hotar den globala livsmedelsförsörjningen.

Lund ligger i odlingszon I och staden omges av så kallade 10+-jordar, de allra bördigaste odlingsjordarna i ett globalt perspektiv. Sådana jordar är sällsynta men de svarar för en långt högre andel av världens livsmedelsförsörjning än vad som motsvaras av deras yta. Vårt område, Källby mölla, och odlingsområdena i närheten ligger dessutom i söderläge varför de har de absolut bästa odlingsförutsättningarna i Sverige. Även jorden söder Höje å bör undantas från exploatering om stadsutvecklingen ska vara hållbar. För detta talar även att den kulturhistoriska miljön kring Flackarps mölla och Flackarps by är en del av årummet kring Höje å.

Odlingshobbyn är viktig för den sociala dimensionen av hållbar utveckling. Den goda samvaron innebär att det skapas bra kontakter som är bra för integration av invandrare och andra socialt sett viktiga möten. Odling är en fysisk aktivitet som är bra för hälsan inte minst för äldre personer. För de medlemmar i Källbymölla odlingsförening som satsar på grönsaksodling svarar produktionen för en stor del av deras matbehov under framför allt sommar och höst. Till det kommer att odlarna skapar bra miljöer för annat friluftsliv.

Småskalig odling är transportsnål och mycket resurseffektiv och bör därför gynnas som ett led i hållbar stadsutveckling. Lotterna sköts på ett sätt som påverkar miljön långt mindre än konventionell eller ekologisk odling. Närings-

⁷ Se proposition 2016/17:104.

innehållet och smaken överträffar det mesta som finns i affärerna. I stora städer som Seoul och Singapore sker därför omfattande satsningar på att utveckla förutsättningarna för stadsodling eftersom den kan svara för en betydande del av invånarnas livsmedelsförsörjning. Tätbefolkade Singapore är i stort sett självförsörjande vad gäller grönsaker⁸.

Vi ser att husbehovsodlingen av grönsaker inom Källbymölla kan utvecklas ytterligare genom att fler lotter odlas upp och genom kunskapsuppbyggnad så att området kan bidra mer med nyttig närproducerad mat med liten miljöpåverkan. Vi vill inte bara konservera och bevara allt som det är nu utan ser en potential till att bidra med något positivt för än fler lundabor, inklusive de som behöver få förankring i ett nytt land.

Slutsats

Kan storstäder med miljontals invånare och stor markbrist gynna stadsodling kan Lund. Att exploatera och hårdgöra även små områden med god odlingsjord är inte hållbar stadsutveckling om det finns hårdgjorda ytor eller ruderatmark som alternativ. De marker kring Höje å som kan utnyttjas för odling, parkmark och bevarande av biologisk mångfald bör avsättas till det syftet.

5. Utnyttja redan hårdgjorda ytor och ruderatmark

Om det ska byggas kring den framtida pendeltågsstationen vid Klostergården finns det redan hårdgjorda ytor som kan antingen omdisponeras eller vars användning kan effektiviseras. Mellan södra stambanan och reningsverket finns förslyad ruderatmark med gamla tippmassor som kan bebyggas utan nämnvärd förlust av natur-, kultur- eller rekreationsvärden.

Andra ytor längs Sunnaväg och österut vid Järnåkra är blockerade av ytkrävande P-platser. Användningen av dessa ytor kan effektiviseras, till exempel genom att de ersätts av parkeringshus som sprängs in mellan bostadshus som byggs på dessa ytor. Ett annat alternativ är att förtäta med hus på de halvöppna gårdarna längs Sunnaväg.

⁸ <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.168.4991&rep=rep1&type=pdf> samt författaren Lena Israelsson muntligen.

6. Förslag till användning av området

Föreningens uppfattning är att med utgångspunkt från de mål som formulerats globalt, nationellt och lokalt bör årummet kring Höje å och dess omgivningar i den kommande översiktsplanen avsättas för att utnyttjas för friluftsliv, bevarande av biologisk mångfald och fritidsodling.